

Scandia

TIDSKRIFT FÖR HISTORISK FORSKNING

Årgång 2020 • band 86 • häfte 2

Huvudredaktör & ansvarig utgivare

Docent Svante Norrhem

Redaktionssekreterare

Fil.dr Björn Lundberg

Webbredaktör

Fil.dr Sara Ellis Nilsson

Ekonomi- & prenumerationsansvarig

Professor Lars Edgren

Övriga redaktionsmedlemmar/styrelse

Professor Hanne Sanders, Lunds universitet, ordförande

Professor Thomas Kaiserfeld, Lunds universitet

Docent Henrik Rosengren, Lunds universitet

Bitr. professor Stefan Nyzell, Malmö universitet

Ph.d. Morten Fink-Jensen, Københavns universitet

Ph.d. Lene Sofie Bak, Københavns universitet

Fil.dr Kajsa Brillman, Lunds universitet

Fil.dr Ingmarie Danielsson Malmros, Malmö universitet

Fil.dr Lina Sturfelt, Lunds universitet

Docent Liesbeth Geervers, Lunds universitet

© Stiftelsen Scandia

Förlag

Universus Academic Press

Omslag

Gabriella Lindgren

Grafisk form

Christer Isell

Engelsk språkgranskning

Rikard Ehnsjö

Omslagsbild

Dagens Nyheter 1 september 1976

Tryck

Dardedze, Riga 2020

Redaktionsråd

Advisory Board

SARI AUTIO-SARASMO, docent
Helsingfors universitet

MICHAEL H. GELTING, professor
University of Aberdeen

MATS HALLENBERG, docent
Stockholms universitet

ORSI HUSZ, docent
Uppsala universitet

KARIN HASSAN JANSSON, docent
Uppsala universitet

PASI IHALAINEN, professor
Jyväskylä universitet

NINA JAVETTE KOEFOED, Ph.d.
Aarhus universitet

KIMMO KATAJALA, professor
Östra Finlands universitet

KARIN KVIST GEVERTS, fil.dr
Kungliga biblioteket

PIRJO MARKKOLA, professor
Jyväskylä universitet

ANDREAS MARKLUND, fil.dr
ENIGMA, Museum for Post, Tele og
Kommunikation, København

FLEMMING MIKKELSEN, Dr.scient.pol.
Københavns universitet

JES FABRICIUS MØLLER, Ph.d.
Københavns universitet

BERTEL NYGAARD, Ph.d.
Aarhus universitet

DORTHE GERT SIMONSEN, Ph.d.
Københavns universitet

SVEIN ATLE SKÅLEVÅG, professor
Universitetet i Bergen

ERIK THOMSON, associate professor
University of Manitoba

PAUL WARDE, professor
University of Cambridge

ULF ZANDER, professor
Lunds universitet

Innehåll

Redaktören har ordet <i>Svante Norrhem</i>	5
Artiklar	
Opbakning till forfejlede forsørgere! Kønnede ændringer i dansk fattigpolitik og socialpolitik uddelingsstrategi 1785–1870 <i>Inger Nørgård</i>	10
Den konstanta oron: Barns och ungas psykiska ohälsa i svensk dagspress 1968–2008 <i>Peter Skagius & Karin Zetterqvist Nelson</i>	32
De svåruppfostrade barnen Skolpsykiatrins framväxt och etablering i Sverige 1910–1955 <i>Thom Axelsson</i>	60
Scandia utblick Var i hela världen befinner sig globalhistoria nu? <i>Lisa Hellman</i>	89
Scandia utblick Autismens historia – en internationell forskningsöversikt <i>Sofia Littmarck, Peter Skagius & Karin Zetterqvist Nelson</i>	101
Scandia introducerar Digital Memory Studies <i>Robin Ekelund</i>	119
Till minne: Erling Sandmo <i>Johan Östling, Anna Nilsson Hammar & David Larsson Heidenblad</i>	136
Recensioner	
Monografier Komikerns historia <i>Peter K. Andersson. Recenserad av Katarina Båth</i>	139
Svenskarna i sekelskiftets Paris <i>Tom Ericsson. Recenserad av Lars Hansson</i>	141
Upplysningens element. Materia och världsbild under 1600- och 1700-talet <i>Hjalmar Fors. Recenserad av Thomas Kaiserfeld</i>	143
Historien – och varför den angår oss <i>Lynn Hunt. Recenserad av Lars Edgren</i>	144

Den besvärliga Elin Wägner <i>Ulrika Knutson. Recenserad av Malin Arvidsson</i>	146
Migration och kulturarv. Insamlingsprocesser och berättelser om och med de invandrade ca 1970–2019 <i>Malin Thor Tureby & Jesper Johansson. Recenserad av Elin von Unge</i>	148
Why Learn History? (When It's Already on Your Phone) <i>Sam Wineburg. Recenserad av Andrés Brink Pinto</i>	151
Avhandlingar	
Fall in Line. Genus, kropp och minnena av det amerikanska inbördeskriget i skandinavisk reenactment <i>Marie Bennedahl. Recenserad av Charlotte Hagström</i>	152
Snapphanar and Power States. Insurgency and the Transformation of War in Sweden and Denmark 1643–1645 <i>Olli Bäckström. Recenserad av Nils Erik Villstrand</i>	154
Trees of Knowledge: Science and the Shape of Genealogy <i>Petter Hellström. Recenserad av Linn Holmberg</i>	156
Att skriva sig ut. Nya terapeutiska miljöer och tvångsvårdade patienters subjektsformering 1967–1992 <i>Frida Wikström. Recenserad av Patrik Möller</i>	158
Antologier och urkunder	
Johannes Magnus. Goternas och svearnas historia <i>översättning och kommentar av Kurt Johannesson & Hans Helander. Recenserad av Kajsa Weber</i>	160
Efterkrigstidens samhällskontakter <i>Fredrik Norén & Emil Stjernholm (red.). Recenserad av Anders Pedersson</i>	162
Forms of Knowledge: Developing the History of Knowledge <i>Johan Östling, David Larsson Heidenblad & Anna Nilsson Hammar. Recenserad av Claudia Roesch</i>	164
Mindre uppmärksammade historiska jubileer Tecknad av Fredrik Tersmeden	167

Redaktören har ordet

Svante Norrhem

För tre år sedan tog jag över som redaktör för *Scandia* efter Henrik Rosen-gren. Det känns inte länge sedan och som så ofta kan jag konstatera att tiden går fort. Att vara *Scandias* redaktör är en ynnest: man får komma i kontakt med kolleger runt om i Norden som fungerar antingen som artikelförfattare, recensenter eller manusgranskare och man får tillfälle att läsa manus om en rad olika teman som man annars kanske inte skulle läsa. Det är lärorikt minst sagt.

Hur roligt och givande det än är att vara redaktör tar det också tid. För att kunna bereda plats för andra uppgifter som också pockar på uppmärksamhet träder jag nu tillbaka och gör det med största tillförsikt eftersom min efterträdare blir professor Wiebke Kolbe. Wiebke kom till Historiska institutionen i Lund 2012 och hade dessförinnan varit verksam vid Hamburgs, Bielefelds och Stockholms universitet. Från och med årsskiftet tar hon över redaktörskapet och det ska bli spännande att följa hur tidskriften utvecklar sig under hennes ledning. Välkommen Wiebke!

I detta höstnummer presenterar vi två artiklar som tar upp barns psykiska hälsa och en utblicksartikel om autismens historia. Något temanummer rör det sig inte om men när vi hade några artiklar inom samma ämnesområde på gång tänkte vi att vi samlar dem i ett nummer.

Först ut av numrets artiklar är dock Inger Nörgård, som i ”Opbakning til forfejlede forsørgere! Kønnede ændringer i dansk fattigpolitik og socialpolitik uddelingsstrategi 1785–1870” visar hur det i mitten av 1800-talet skedde en fokusförskjutning i dansk fattigstödspolitik. I stället för att stödja utsatta kvinnor och barn inriktade man sig på att ge understöd till den manliga familjeförsörjaren. Denna förändring fick, menar Nörgård, avgörande betydelse för utvecklingen av dansk fattigvårdspolitik.

I ”Den konstanta oron: Barns och ungas psykiska ohälsa i svensk dagspress 1968–2008” inleder Peter Skagius och Karin Zetterqvist Nelson med ett citat av dåvarande utbildningsminister Gustav Fridolin (MP) som 2016 i *Dagens Nyheter* hävdade att Sverige ”aldrig varit rikare, men våra barn mår allt sämre”. Att denna dystopiska hållning kan problematiseras blir uppenbart när Skagius och Zetterqvist Nelson visar att larmrapporter om barns och ungas psykiska ohälsa inte är något nytt. I själva verket har sådana funnits under hela den studerade perioden från sent 1960-tal och till våra dagar. Hur detta ska förklaras blir artikelns fokus.

Thom Axelsson tar ett annat grepp på barns psykiska hälsa i sin artikel ”De svåruppfostrade barnen. Skolpsykiatrins framväxt och etablering i Sverige 1910–1955”. Med Michel Foucault och begreppet biomakt som utgångspunkt ger sig Axelsson i kast med att systematiskt studera hur den tidiga svenska välfärdsstaten använde psykiatrin som ett sätt att kontrollera och styra befolkningen.

Utöver dessa artiklar bjuder *Scandia* i detta nummer för ovanlighetens skull på två ”*Scandia* utblick”. I den ena reder Lisa Hellman ut var den globalhistoriska forskningen befinner sig just nu. I den andra får vi återigen bekanta oss med Peter Skagius och Karin Zetterqvist Nelson, som förstärkta av Sofia Littmarck ger oss en utblick över autismsens historia.

Som om detta inte vore nog bidrar Robin Ekelund med en introduktion till digitala minnesstudier under rubriken ”*Scandia* introducerar”. Slutligen har vi som vanligt ett antal recensioner av aktuell forskning.

Med detta tackar jag för mig som redaktör.

Svante Norrhem

Medverkande i detta nummer

INGER LYNGDRUP NØRGÅRD (f. 1980) er arkivar og arbejder på Randers Stadsarkiv, Museum Østjylland. I 2015 blev forfatteren ph.d. i historie. Såvel tidligere som i sit nuværende arbejde forsker hun i 1700-, 1800- og 1900-tallets køns- og socialhistorie. Senest har forskningsemnerne været som følger: synet på de fattige, udskillelsen af velgørenhed fra det offentlige fattigvæsen og frivillige foreningers tilgang til boligens hygiejne. Forfatteren har udgivet bogen *Beskyt de værdige fattige! Opfattelser og behandling af fattige i velgørenhed, filantropi og fattigvæsen i København 1770-1874* (2017). I dag arbejder hun på et større projekt, der skal kortlægge, hvorfor vi er blevet så gode til at registrere persondata igennem 1900-tallet, samt hvilke ændringer der har fundet sted i ændringen af registrering af såvel persondata som socialdata de sidste 100 år. Adresse: Museum Østjylland, Stemannsgade 2, 8900 Randers C, Danmark; e-post: ingerlyngdrup@gmail.com.

PETER SKAGIUS (f. 1986) är fil.dr och verksam vid Tema Barn, Linköpings universitet. Hans forskning har fokuserat på barnpsykologins och -psykiatrins historia i Sverige under det senare 1900-talet och tidiga 2000-talet, framför allt hur psykologisk och psykiatrisk kunskap har spridits och använts på olika mediala arenor. Till hans publikationer hör avhandlingen *Den offentliga ohälsan. En historisk studie av barnpsykologi och -psykiatri i svensk media 1968-2008* (2020) samt med Karin Zetterqvist Nelson och Anne-Li Lindgren, "Psykisk ohälsa eller bara livet? Ungas egna beskrivningar av psykisk ohälsa i en internetbaserad stödverksamhet organiserad av och för ungdomar" i *Socialmedicinsk tidskrift*. Han är även involverad i en tvärvetenskaplig forskningsgrupp om neuropsykiatriska funktionshinder vid Tema Barn. Adress: Linköpings universitet, Institutionen för Tema/Tema Barn, 581 83 Linköping; e-post: peter.skagius@liu.se.

THOM AXELSSON (f. 1971) är docent i utbildningsvetenskap och verksam vid Institutionen för barndom, utbildning, samhälle, Malmö universitet. Han forskar om barndom och skola ur ett historiskt perspektiv och har särskilt intresserat sig för hur skolan har diagnostiserat, kategoriserat och sorterat sina elever. Bland hans publikationer kan nämnas "Intelligence testing, ethnicity and construction of the deviant child: Foucault and special education", *Nordic Journal of Social Research* (2016), och, tillsammans med Björn Hamre och Kari Ludvigsen, "Psychiatry in the sorting of school-children in Scandinavia 1920-1950. IQ testing, child guidance clinics and

hospitalization”, *Paedagogica Historica* (2019). Adress: Malmö universitet, institutionen för barndom, utbildning, samhälle, 205 06 Malmö; e-post: thom.axelsson@mau.se.

LISA HELLMAN (f. 1984) är forskningsledare för gruppen ”Coerced Circulation of Knowledge” på Bonns universitet, där hon följer karolinska krigsfångar genom Sibirien, Central- och Östasien. 2020 valdes hon till Pro Futura Scientia fellow vid Swedish Collegium for Advanced Study, nominerad av Lunds universitet. Hennes forskning utgör en skärningspunkt mellan social-, kultur-, maritim- och globalhistoria, med ett speciellt fokus på genus. Regionalt inriktar hon sig på Öst- och Centralasien, och tidsmässigt på tidigmodern tid. Hon har presenterat sin forskning på fem kontinenter och publicerat på lika många språk. Efter att ha försvarat sin avhandling, som fick två internationella priser, arbetade hon i Tokyo, Uppsala och Berlin, och skrev klart boken *This House is Not a Home. European Everyday Life in Canton and Macao 1730–1830* (2018). Adress: Bonn Centre for Dependency and Slavery Studies, Heussallee 18-24, D-53113 Bonn; e-post: lhellman@uni-bonn.de.

SOFIA LITTMARCK (f. 1983) är lektor vid Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet. Sofia disputerade vid Tema barn, Linköpings universitet med avhandlingen *Barn, föräldrar, välfärdsstat. Den politiska debatten om föräldrautbildning och föräldrastöd 1964–2009* (2017). Här visade hon hur debatten om föräldrautbildning och föräldrastöd varit del av frågan om hur välfärden kring barn och barnfamiljen ska organiseras och hur välfärdsstaten ansetts kunna påverka barns fostran, uppväxtvillkor och utveckling. Hon är just nu engagerad i en tvärvetenskaplig forskningsgrupp om barn med neuropsykiatriska funktionshinder, med ett historiskt såväl som samtida perspektiv. Adress: Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet, 581 83 Linköping, epost: sofia.littmarck@liu.se.

KARIN ZETTERQVIST NELSON (f. 1960) är professor vid Tema Barn, Institutionen för Tema, Linköpings universitet. Hon har sedan 1990-talet varit involverad i forskningsprojekt om barn och ungdomar som under uppväxten möter utmaningar i hemmet, skolan eller samhället. Vidare har hon utforskat barnpsykiatriens historia under 1900-talet med inriktning mot behandlingsideologisk förändring och barnsyn. Likaså har hon undersökt hur svensk barnpsykiatrisk expertis teoretiskt definierat och begreppsliggjort föräldra–barn-relationer och separationer. Forskning om förhållningsätt

till psykiatriska diagnoser har också varit ett återkommande ämne i hennes forskning. För närvarande är hon engagerad i en tvärvetenskaplig forskningsgrupp om barn med neuropsykiatriska funktionshinder, som riktar blicken både mot nutid och dåtid. Adress: Tema Barn, Linköpings Universitet, 581 83 Linköping; e-post: karin.zetterqvist.nelson@liu.se

ROBIN EKELUND (f. 1985) är doktor i historia och historiedidaktik och verksam som lektor i barn- och ungdomsvetenskap vid Institutionen för barndom, utbildning, samhälle, Malmö universitet. Hans forskningsintressen utgörs huvudsakligen av nutida retrokultur, historiebruk och digital minneskultur. Han disputerade 2017 på avhandlingen *Retrospektiva modernister. Om historiens betydelse för nutida mods*. I denna studerar han hur den nutida modsscenen i Sverige skapar förbindelser med det 1960-tal då modsstilen hade sitt ursprung. Under 2019 och 2020 har Ekelund arbetat med post doc-projektet "History Online. On the Production of Historical Knowledge in Digital Communities", finansierat av Crafoordska Stiftelsen. I detta projektet undersöker han hur historia och minnen produceras av en historieintresserad allmänhet på Facebook. Adress: Malmö universitet, 205 06 Malmö; e-post: robin.ekelund@mau.se.

Recensenter

MALIN ARVIDSSON, fil.dr i historia, Lunds universitet

ANDRÉS BRINK PINTO, fil.dr i historia, Lunds universitet

KATARINA BÅTH, fil.dr i litteraturvetenskap, Uppsala universitet

LARS EDGREN, professor i historia, Lunds universitet

CHARLOTTE HAGSTRÖM, docent i etnologi, Lunds universitet

LARS HANSSON, fil.dr i historia, Malmö universitet

LINN HOLMBERG, fil.dr i idéhistoria, Stockholms universitet

THOMAS KAISERFELD, professor i idé- och lärdomshistoria, Lunds universitet

PATRIK MÖLLER, fil.dr i idéhistoria, Karlstads universitet

ANDERS PEDERSSON, fil.dr i idé- och lärdomshistoria, Göteborgs universitet

CLAUDIA ROESCH, research fellow, German Historical Institute Washington

ELIN VON UNGE, fil.dr i etnologi, Stockholms universitet

NILS ERIK VILLSTRAND, professor emeritus i historia, Åbo Akademi

KAJSA WEBER, fil.dr i historia, Lunds universitet